

ระบบช่วยการขับรถยนต์ในทางโค้งโดยการประมวลผลภาพ CURVE-DRIVING SUPPORT SYSTEM USING IMAGE PROCESSING

โกสินทร์ จำนงไทย

คณะวิศวกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพฯ

KOSIN CHAMNONGTHAI

Faculty of Engineering

King Mongkut's Institute of Technology Thonburi, Bangkok

บทคัดย่อ

ในเวลาที่คนขับรถขับเข้าทางโค้ง ตาของคนขับรถจะรับภาพ 2 มิติเข้ามา แล้วทำการคำนวณหารูปร่างเชิง 3 มิติของถนน เพื่อคาดคะเนความเร็วที่เหมาะสมในการเข้าทางโค้ง แต่ถ้าความเร็วของรถยนต์นั้นเกินกว่าความเร็วสูงสุดที่ผู้ออกแบบถนนกำหนดไว้ รถยนต์อาจถูกแรงหนีศูนย์กลางเหวี่ยงออกไปนอกทางโค้งได้ ซึ่งปัจจุบันอุบัติเหตุประเภทนี้เกิดขึ้นมาก ในบทความนี้ขอเสนอระบบช่วยการขับรถยนต์เข้าทางโค้งอย่างปลอดภัยโดยการประมวลผลภาพเส้นขาวบนถนนที่เห็นจากด้านหน้าของรถยนต์ เพื่อหารัศมีและมุมเอียงของทางโค้ง และใช้รัศมีและมุมเอียงของทางโค้งนี้ในการหาความเร็วสูงสุดที่สามารถวิ่งได้จากตารางซึ่งกำหนดขึ้นตามกฎหมายเกี่ยวกับการสร้างถนน แล้วนำไปเปรียบเทียบกับความเร็วขณะที่ยานกำลังวิ่ง ซึ่งถ้ายานวิ่งเร็วเกินกำหนดและอยู่ในสภาพอันตรายระบบจะเตือนให้ผู้ขับทราบ และจากการทดลองกับทางด่วนบางส่วนในกรุงเทพฯ ทำให้ทราบว่าระบบนี้สามารถเตือนในเวลาที่ยานวิ่งเกินความเร็วที่เหมาะสมได้

ABSTRACT

The driver's eyes receive 2 dimensional image of the road and convert it into 3 dimensional shape during his drive. When the vehicle runs on curve, appropriate speed is estimated from curve's radius. But if the speed of vehicle is higher than maximum-speed which is determined by road's designer, the vehicle will be thrown outside by centrifugal force. And nowadays this kind of accident is often occurred. In this paper, Curve-Driving Support System Using Image Processing is presented. The system processes images of white line (or dash line) on the road for extracting its radius and bank. Then maximum-speed for running on the curve is determined by look-up table according to road-construction law. When the vehicle is in danger such as over maximum-speed running, alarm will be on. And experiments on a part of Bangkok's highway reveal that this approach outperforms detection of over maximum-speed running.

1. บทนำ

ในการขับรถบนถนน ผู้ขับรถจะใช้ตาในการรับภาพถนนและใช้สมองในการกำหนดความเร็ว ทิศทาง ฯลฯ ของรถยนต์ ซึ่งการทำงานของตาและสมองจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ประสาทสัมผัสอื่น ๆ เช่น ที่บริเวณมือและเท้าจะทำหน้าที่บังคับพวงมาลัยและคันเร่งเสมอเพื่อบังคับเครื่องยนต์และรถยนต์ โดยคำสั่งจากสมอง จึงเห็นได้ว่าอวัยวะต่าง ๆ ถูกใช้อย่างหนักเพื่อการขับรถยนต์ ทำให้บางครั้งผู้ขับรถเกิดความเมื่อยล้า และก่อให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นได้

ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา เยอรมัน ญี่ปุ่น ฯลฯ ได้มีความพยายามที่จะลดอุบัติเหตุบนท้องถนนที่เกิดจากคนขับ โดยมีโครงการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างรถยนต์ซึ่งวิ่งได้เองตามลำพังโดยไม่ต้องมีคนขับ ยกตัวอย่างเช่น ในสหรัฐอเมริกา นักวิจัยจากหลายสถาบันพยายามวิจัยในโครงการเกี่ยวกับ ALV (Autonomous Land Vehicle)[1] ในญี่ปุ่นมีความพยายามที่จะคำนวณหาข้อมูล 3 มิติของถนนจากข้อมูลภาพ[2, 3, 4] ส่วนในเยอรมันมีนักวิจัยที่พยายามใช้เทคนิคการประมวลผลภาพในการขับรถยนต์ โดยมีการทดลองใช้รถยนต์วิ่งบนถนนจริงในหลาย ๆ สภาพ[5] ฯลฯ ซึ่งโครงการวิจัยเหล่านี้มีเป้าหมายในการสร้างระบบขับรถยนต์ให้วิ่งเองโดย

ลำพังเพื่อลดอุบัติเหตุ

ส่วนโครงการวิจัยนี้ มีจุดประสงค์ที่จะลดอุบัติเหตุที่เกิดจากการขับรถโดยมนุษย์ในทางโค้งด้วยความเร็วสูงเกินกำหนด ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเกิดจากการที่คนขับมองภาพทางโค้งแล้วคาดคะเนความเร็วที่เหมาะสมผิด โดยบทความนี้ขอเสนอระบบช่วยการขับรถยนต์เข้าทางโค้งอย่างปลอดภัยโดยการประมวลผลภาพเส้นขาวบนถนน เพื่อคำนวณหามุมเอียงและรัศมีของทางโค้ง แล้วหาความเร็วสูงสุดที่สามารถวิ่งได้ในทางโค้งนั้นจากตารางเทียบซึ่งถูกคำนวณและรวบรวมไว้ก่อนแล้วตามกฎหมายเกี่ยวกับการสร้างถนน เมื่อรถยนต์วิ่งบนทางโค้งด้วยความเร็วที่สูงกว่าความเร็วสูงสุดที่คำนวณไว้ ระบบจะทำการเตือนผู้ขับรถยนต์ และจากการทดลองกับภาพต่อเนื่องของทางโค้งบนทางด่วนบางส่วนของกรุงเทพฯ ทำให้ทราบว่าระบบนี้สามารถรู้จำทางตรงและทางโค้ง และสามารถคำนวณรัศมีของทางโค้ง และเตือนในเวลาที่ยานยนต์วิ่งเกินความเร็วที่เหมาะสมได้

2. แนวความคิดพื้นฐาน

เวลาที่ผู้ขับรถยนต์ขับรถเข้าทางโค้ง ผู้ขับจะกำหนดความเร็วและทิศทางของรถยนต์จากภาพถนนหรือภาพเส้นขาวบนถนน และทำการปรับค่าทั้ง 2

เสมอ ให้รถยนต์สามารถวิ่งไปในกรอบของทางได้ โดยมีได้มีการคำนวณเป็นตัวเลขที่แน่นอน แต่เนื่องจากถนน (โดยเฉพาะทางด่วน) ถูกออกแบบและสร้างตามมาตรฐานการก่อสร้างทางซึ่งหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเป็นผู้กำหนดขึ้น เช่น ในญี่ปุ่น[7] สหรัฐอเมริกา[8] ฯลฯ มีการกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับถนนโดยผู้ก่อสร้างถนนจะต้องปฏิบัติตาม ดังนั้นถ้านำเอาความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานที่ถูกกำหนดเป็นแบบแผนในการออกแบบและสร้างถนนมาช่วยในการประมวลผลภาพถนนเพื่อคำนวณความเร็วสูงสุดที่วิ่งได้ของรถยนต์แล้ว เราจะสามารถทราบความเร็วสูงสุดเป็นตัวเลขที่แน่นอนของทางโค้งแต่ละทางโค้งได้ตั้งแต่รถยนต์เริ่มเข้าทางโค้ง และตลอดเวลาที่รถยนต์วิ่งอยู่บนทางโค้ง ซึ่งจะช่วยในการ

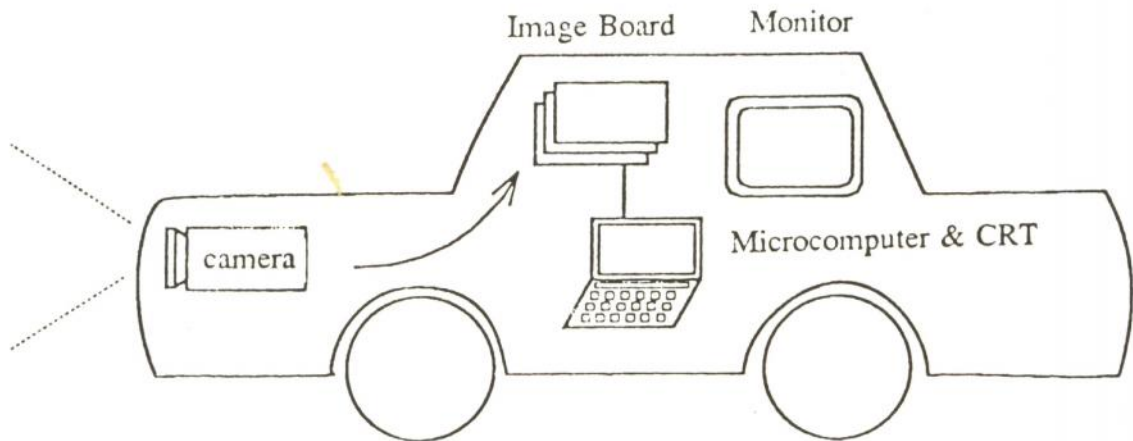
กำหนดความเร็วและทิศทางของรถยนต์ให้แก่ผู้ขับ โดยเฉพาะสำหรับนักขับรถยนต์มือใหม่ นักขับรถยนต์ที่ยังไม่ชินกับถนนนั้น ๆ เป็นต้น ในบทความนี้จึงขอเสนอการนำความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานของถนนมาเป็นข้อมูลอ้างอิงเพื่อคำนวณหาความเร็วสูงสุดที่รถสามารถวิ่งได้ในทางโค้ง

3. ระบบทางฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์

ระบบช่วยขับรถยนต์ในทางโค้งประกอบด้วยอุปกรณ์และหน่วยต่าง ๆ โดยแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น ระบบทางฮาร์ดแวร์และทางซอฟต์แวร์ ดังนี้

3.1 ฮาร์ดแวร์

ทางฮาร์ดแวร์มีโครงสร้างและส่วนประกอบดังแสดงในรูปที่ 1 ดังนี้

รูปที่ 1 ระบบทางฮาร์ดแวร์

3.1.1 กล้อง เป็นหน่วยป้อนข้อมูลภาพถนน โดยติดตั้งที่ด้านหน้าของรถยนต์

3.1.2 หน่วยความจำข้อมูลภาพ เป็นหน่วยที่รับสัญญาณภาพแบบอะนาล็อกมาแปลงเป็นสัญญาณดิจิทัล และเก็บไว้ในหน่วยความจำภาพเฉพาะ เพื่อรอการประมวลผลจากซีพียู

3.1.3 ซีพียู เป็นหน่วยประมวลผลภาพซึ่งถูกเก็บที่ 3.1.2 และจะแสดงผลการประมวลผลที่จอภาพ (CRT) เช่น รัศมีของทางโค้ง ความเร็วสูงสุดที่รถยนต์สามารถวิ่งได้ ฯลฯ

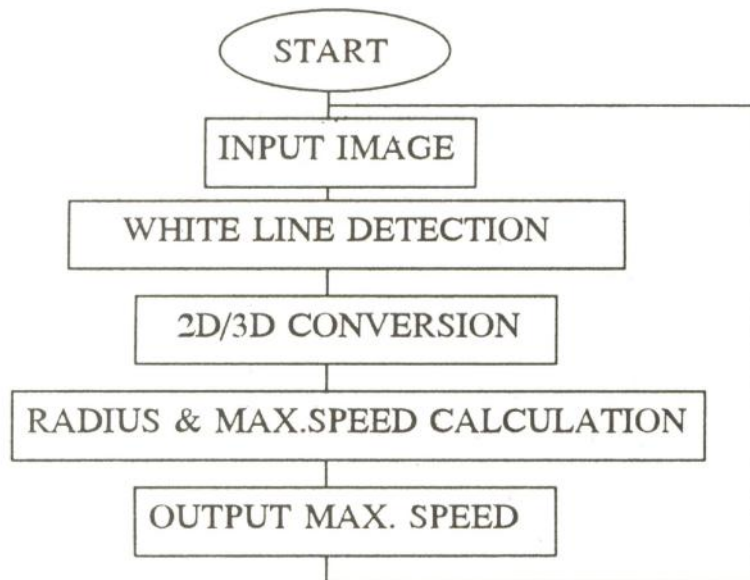
3.1.4 มอนิเตอร์ เป็นหน่วยแสดงภาพของข้อมูลภาพที่ถูกเก็บใน 3.1.2 เพื่อแสดงให้เห็นขบวนการประมวลผลภาพ

3.2 ซอฟต์แวร์

มีโครงสร้างของระบบดังแสดงในรูปที่ 2 ดังนี้

3.2.1 การป้อนข้อมูลภาพ เป็นการป้อนข้อมูลภาพของถนนซึ่งเป็นความสว่างแล้วแปลงให้เป็นสัญญาณอะนาล็อกโดยกล้องที่ติดตั้งหน้ารถยนต์

3.2.2 การดึงภาพเส้นขาวบนถนน เป็นขบวนการแยกภาพเส้นขาวออกจากภาพถนนและภาพอื่น ๆ

รูปที่ 2 ลำดับของขบวนการและโครงสร้างระบบทางซอฟต์แวร์

เพื่อหาตำแหน่งที่แท้จริงของเส้นขาว (รายละเอียดกล่าวใน 3.1)

3.2.3 การคำนวณหาตำแหน่งในเชิง 3 มิติ เป็นการแปลงตำแหน่งบนภาพซึ่งเป็นข้อมูลเชิง 2 มิติของเส้นขาว ให้เป็นตำแหน่งใน 3 มิติ (รายละเอียดกล่าวใน 3.2)

3.2.4 การคำนวณหารัศมีของทางโค้ง เป็นการคำนวณรัศมีจากตำแหน่งของเส้นขาวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเส้นรอบวงในเชิง 3 มิติ (รายละเอียดกล่าวใน 3.3)

3.2.5 การคำนวณหาความเร็วสูงสุด เป็นการคำนวณหาความเร็วสูงสุดที่รถยนต์สามารถวิ่งได้โดยไม่ถูกแรงหนีศูนย์กลางดึงให้หลุดพ้นออกไปจากทางโค้ง โดยใช้รัศมีและกฎข้อบังคับในการออกแบบสร้างทางเป็นข้อมูลในการคำนวณ (รายละเอียดกล่าวใน 3.4)

3.2.6 การแสดงผลและการเตือน เป็นขบวนการแสดงความเร็วสูงสุดที่สามารถวิ่งได้ และระบบจะเตือนให้ผู้ขับรถยนต์ลดความเร็วลงในกรณีที่ความเร็วที่รถยนต์กำลังวิ่งเร็วกว่าความเร็วสูงสุดที่คำนวณได้ เช่น โดยการเปลี่ยนเสียงเตือน กระพริบไฟให้สว่างบนจอ เป็นต้น

4. วิธีการ

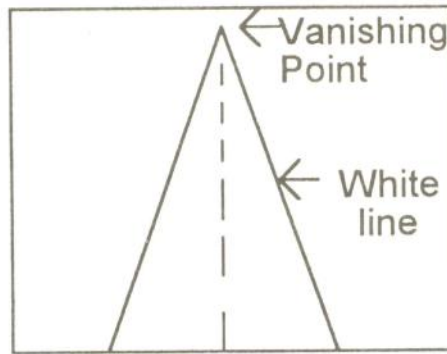
4.1 การดึงภาพเส้นขาว

ก่อนอื่นระบบจะทำการประมวลผลเบื้องต้น (Pre-process) กับภาพถนนที่ถูกป้อนเข้ามาและเก็บอยู่ในหน่วยความจำ กล่าวคือ ทำการแปลงให้เป็นภาพ 2 ค่า (Binarization)[6] เพื่อแยกเส้นขาวกับถนนและฉากด้านหลังออกอย่างสิ้นเชิง แล้วทำขบวนการทำเส้นให้บาง (Thinning)[6] โดยทำให้ความกว้างของเส้นขาวเป็น 1 พิกเซล เพื่อสะดวกในการกำหนดตำแหน่งของเส้นขาว

หลังจากที่ผ่านการประมวลผลเบื้องต้นแล้ว ระบบจะสแกนหาตำแหน่งของเส้นขาวทั้งด้านซ้ายและขวาโดยเริ่มจากด้านล่างของภาพขึ้นไปด้านบน เนื่องจากธรรมชาติของภาพเส้นขาวบนถนนจะทอดยาวออกจาก 2 ด้าน ของตัวรถยนต์ไปข้างหน้าและไปรวมที่จุดไกลจุดหนึ่ง (Vanishing Point) ดังในรูปที่ 3 แล้วเก็บตำแหน่งของเส้นตรงที่สแกนได้เหล่านี้เป็นข้อมูลภาพ (2มิติ) ของเส้นขาว

4.2 การแปลงข้อมูลภาพให้เป็นข้อมูลเชิง 3 มิติ

Vision of Road

รูปที่ 3 ตัวอย่างภาพถนน

การแปลงข้อมูลภาพ (2มิติ) ให้เป็นข้อมูลเชิง 3 มิติ กระทำได้ดังนี้

สมมุติให้แกนภาพเป็น (x, y) และแกนกล้อง เป็น (X, Y, Z) ดังในรูปที่ 4

โดยแกนทั้ง 2 มีความสัมพันธ์ดังนี้

$$x = FX / (Z \cos\theta - Y \sin\theta) \quad 4.1$$

$$y = F (Y \cos\theta + Z \sin\theta) / (Z \cos\theta - Y \sin\theta) \quad 4.2$$

โดย F: ระยะโฟกัส θ : มุมก้มของกล้อง แต่เนื่องจากกล้องที่ติดตั้งในระบบนี้มองตรง ขนานกับพื้นดิน ($\theta = 0$) ดังนั้น

$$x = FX / Z \quad 4.3$$

$$y = FY / Z \quad 4.4$$

หรือ

$$X = xZ / F \quad 4.5$$

$$Z = FY / y \quad 4.6$$

4.3 การคำนวณหารัศมีของทางโค้ง

การคำนวณหารัศมีของทางโค้งกระทำได้โดย

การคำนวณทางตรีโกณมิติ โดยมีค่าที่ทราบก่อน ดังในรูปที่ 5 คือ $(X_1, Z_1), (X_2, Z_2), (X_3, Z_3)$, และ ตำแหน่งของ A, B, C

ดังนั้น เราสามารถคำนวณรัศมีได้ตามลำดับ ดังนี้

1: หาคความยาวด้าน AB, BC, AC จาก ตำแหน่งของจุด A, B, C

2: หามุม 1, 2 จากตำแหน่งของจุด A, B, C

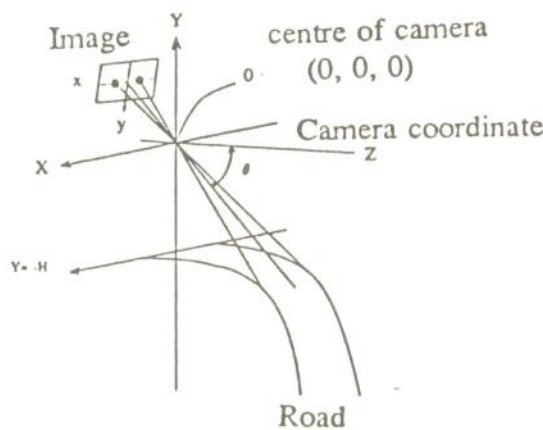
3: เนื่องจากเป็นสามเหลี่ยมมุมฉาก หามุม 3

จาก 1 และหามุม 4 จาก 2

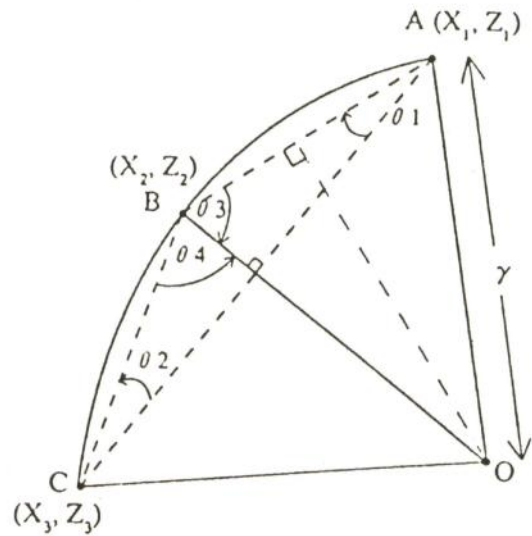
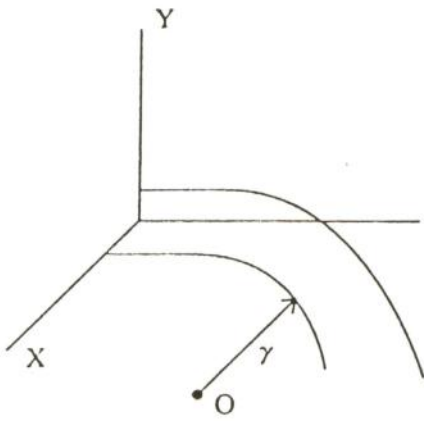
4: หาระยะ หรือด้าน AO จากมุม 3 กับด้าน AB

4.4 การคำนวณหาความเร็วสูงสุดของรถยนต์

บนทางโค้ง

รูปที่ 4 แกนภาพและแกนกล้อง

รูปที่ 5 การคำนวณรัศมีของทางโค้ง

ความเร็วสูงสุดของรถยนต์บนทางโค้งกำหนดได้ดังนี้

สมมติให้ Z: แรงหนีศูนย์กลาง (kg)

v: ความเร็วของรถยนต์ (m/s)

g: ความเร่งของแรงดึงดูดโลก
($\approx 9.8 \text{ m/s}^2$)

G: น้ำหนักทั้งหมดของรถยนต์(kg)

f: พารามิเตอร์ของแรงเสียดทานระหว่างยางรถยนต์กับพื้นถนนที่มีต่อการลื่นในแนวขวาง

i: ความชันของถนน ($= \tan \alpha$)

R: รัศมีของทางโค้ง (m)

แรงหนีศูนย์กลางสามารถคำนวณดังในรูปที่ 6 ได้ดังนี้ [7]

$$Z = Gv^2 / gR \quad 4.7$$

น้ำหนักทั้งหมดของรถยนต์ G และแรง Z จะกระทำต่อจุดศูนย์กลางถ่วงของรถยนต์ ดังนั้น เงื่อนไขที่ไม่ทำให้รถยนต์ลื่น

$$Z \cos \alpha - G \sin \alpha \leq f (Z \sin \alpha + G \cos \alpha) \quad 4.8$$

ถ้าหารด้วย $\cos \alpha$ และแทนค่า $Z = (Gv^2) / (gR)$ และ $\tan \alpha = i$ แล้ว

$$v^2 / (gR) - i \leq f ((v^2 i) / gR + 1)$$

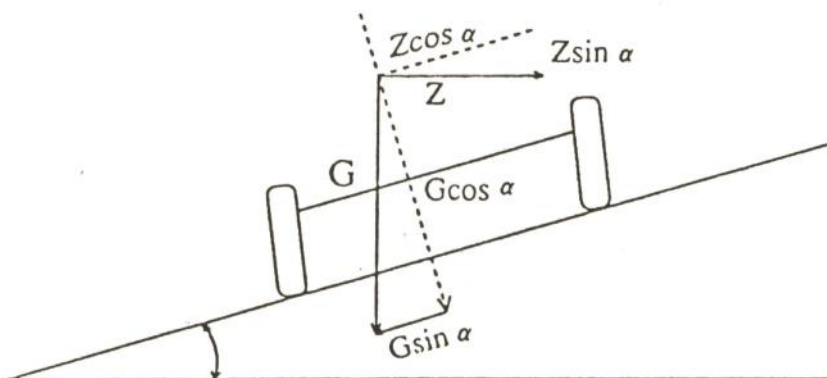
$$v^2 \leq gR (f + i) / (1 - fi) \text{ หรือ}$$

$$R \geq (v^2 / g) ((1 - fi) / (f + i))$$

และ เนื่องจาก ค่าของ fi เล็กมากเมื่อเทียบกับ 1 ดังนั้น สามารถกล่าวได้ดังนี้

$$v^2 \leq gR (f + i) \text{ หรือ}$$

$$R \geq v^2 / (g (f + i)) \quad 4.9$$

รูปที่ 6 แรงที่กระทำต่อรถยนต์ในระหว่างวิ่งบนถนน

ถ้าแสดงความเร็ว(v)ในการออกแบบด้วย
 km/h แล้ว เนื่องจาก $v^2 / (v^2 / g)$
 $= 3.6^2 \times 9.81 \approx 127$ สามารถกล่าวได้ว่า
 $v^2 \leq 127 R (f + i)$ หรือ
 $R \geq v^2 / 127(f + i)$ 4.10
 ดังนั้น ความเร็วสูงสุด $v = \sqrt{127R(f + i)}$

5. การทดลองและผลการทดลอง

เพื่อเป็นการพิสูจน์ความน่าจะเป็นไปได้ในการ
 ใช้งานของวิธีการและแนวความคิดที่เสนอในบทความ
 นี้ ได้มีการทดลองกับภาพทางด่วนช่วงถนนเพชรบุรี
 ถึงดาวคะนอง โดยมีเงื่อนไขดังแสดงในตาราง 1
 ดังนี้

ตาราง 1 เงื่อนไขในการทดลอง

กล้อง	ความสูง	1.3 เมตร
	มุมก้ม	0 องศา
	ความยาวโฟกัส	100 เมตร
ภาพ	ขนาดภาพ 1 เฟรม	512 × 512 พิกเซล
	ระดับความสว่างต่อ 1 พิกเซล	256
รถยนต์	ความเร็ว	60-120 กม.ต่อ ชม.

จากการบันทึกภาพบนทางด่วนในวันหยุดที่มี
 รถยนต์วิ่งน้อยและอากาศสดใส แล้วนำมาทดลอง
 ประมวลผลภาพอย่างต่อเนื่อง ปรากฏว่าระบบสำหรับ
 ทดลองที่สร้างขึ้นตามวิธีดังกล่าวสามารถทำการ
 ประมวลผลภาพของถนนและดึงเอาตำแหน่งของเส้น
 ขาว และแปลงเป็นข้อมูล 3 มิติได้ รัศมีที่ได้จากการ
 คำนวณถูกนำไปเทียบเพื่อหาความเร็วสูงสุดที่สามารถ
 วิ่งได้บนทางโค้ง ดังตัวอย่างในรูปที่ 7a เป็นตัวอย่าง
 ภาพถนนซึ่งมีความโค้งไม่มากนัก เมื่อผ่านขบวนการ
 ดึงเฉพาะเส้นขาวออกมา ภาพที่ได้จะเปลี่ยนไปดัง
 รูปที่ 7b หลังจากนั้นเมื่อผ่านการทำให้บาง ภาพจะ
 เปลี่ยนไปดังรูป 7c และเมื่อสแกนหาตำแหน่งของเส้น
 ขาวบนภาพ ตำแหน่งที่ได้ถูกแสดงบนจอภาพของ
 คอมพิวเตอร์ (CRT) ในท้ายที่สุด เมื่อผ่านขบวนการ
 แปลงเป็นข้อมูลเชิง 3 มิติ และคำนวณหารัศมีของทาง
 โค้ง รัศมีที่ได้ของตัวอย่างภาพนี้คือ 1577.77 เมตร
 และความเร็วสูงสุดที่วิ่งได้คือ 88.85 กม. ต่อ ชม.

6. การวิเคราะห์ผลการทดลอง

จากผลการทดลองดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า
 ระบบสามารถประมวลผลภาพถนน เพื่อรู้จำว่าเป็น
 ทางตรงหรือทางโค้ง และคำนวณหาความเร็วสูงสุด
 ที่รถยนต์สามารถวิ่งได้บนทางโค้ง แต่ค่าความผิดพลาด
 ยังมีได้มีการประเมินเนื่องจากยังไม่มีข้อมูลที่
 แน่นนอนเกี่ยวกับรัศมีของทางโค้งบนทางด่วน ซึ่งต้อง
 อาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนงาน
 วิจัยที่สมควรจะกระทำในอนาคตมีดังนี้

6.1 ประเมินค่าความผิดพลาดของรัศมีของ
 ทางโค้งที่คำนวณได้กับรัศมีจริง

6.2 ทำการทดลองในสภาพอากาศที่ไม่ดีหรือ
 สภาพแสงสว่างที่ไม่ดี เช่น เวลาฝนตก เวลาที่แสงแดด
 อ่อน เป็นต้น

7. สรุป

บทความนี้เสนอระบบช่วยการขับรถยนต์ใน
 ทางโค้งโดยการประมวลผลภาพเส้นขาวบนถนน

รูปที่ 7a ตัวอย่างของภาพถนน

รูปที่ 7b ภาพถนนหลังผ่านขบวนการแยกเส้นขาว

รูปที่ 7c ภาพถนนหลังผ่านขบวนการทำให้เป็นเส้นบาง

แล้วคำนวณหาตำแหน่งในเชิง 3 มิติของถนน รัศมีของทางโค้ง และความเร็วสูงสุดที่รถยนต์สามารถวิ่งได้บนทางโค้งนั้น ๆ และจากผลการทดลองกับภาพทางด้านบางส่วนของกรุงเทพฯ แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการใช้งานจริง

เอกสารอ้างอิง

- 1 Thorpe C., Hebert M. H., Kanade T. and Shafer S. A., *Vision and Navigation for The Carnegie-Melon Nablal*, IEEE. Trans. Pattern Anal. and Machine Intell., PAMI -10.3, pp.362-373 (May 1988)
- 2 Tetsuya Kobayashi, Masataka Chiba, Nobuyuki Tanba, Shinji Ozawa, *On-line Estimation of Road parameters from Road Images*, The Institute of Electronics, Information and Communication Engineers, Vol. J 75 D-II, No.1 pp 67-75, Jan. 1992 (Japanese)
- 3 Kazunori Nohsoh and Shinji Ozawa, *A Simultaneous Estimation of Vehicle Location and Camera Motion Deduced from Road configuration and Continuous Road Images*, The Institute of Electronics, Information and Communication Engineers, Vol. J 77 D-II, No.4 pp 764-773, Apr.1994 (Japanese)
- 4 Shinji Negishi, Masataka Chiba, Shinji Ozawa, *Automatic Tracking of Highway road Edge Based on Vehicle Dynamics*, The Institute of Electronics, Information and Communication Engineers, Vol. J 77 D-II, No.5 pp 931-939, May.1994 (Japanese)
- 5 Graefe, V., *Vision for Intelligent Road Vehicles*, Proceedings, IEEE Symposium on Intelligent Vehicles, Tokyo, pp.135-140
- 6 ชัยชาญ มัคคั่น และ โกสินทร์ จ่านงไทย, *วิธีการรู้จำลายนิ้วมือโดยใช้ตำแหน่งจุดแยก*, การประชุมวิชาการทางวิศวกรรมไฟฟ้า ครั้งที่ 16, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, พย. 2536, หน้า 641-645
- 7 *Explanation and Usage of Road Structure Law*, Japanese Association of Road, Feb. 1983
- 8 *A Policy on Geometric Design of Rural Highways*, American Association of State Highway and Transportation Officials, 1965